

KÉTSZERES HURRÁ JÁNISZ VARUFAKISZNAK!

Európa legjobbjainak minden tudására szükség volt ahhoz, hogy létrejöhessen Európa első, Ponzi-sémára épülő megszorító csomagja [...]. Akár egy Ponzi jellegű piramisjátékban – melynek lényege, hogy a folyamatos növekedés látszatához egyre több befektetőre van szükség – Görögország, Portugália, Írország, Spanyolország és Ciprus esetében is fokozódó mennyiségű kölcsön kellett az adósságsökkenés illúziójának fenntartásához. (Jánisz Varufakisz)¹

[...] az Európai Unió 1950 óta, a kezdetektől fogva genetikusan kódolt arra, hogy a politikai döntéseket megfossza politikai sajátságaitól. Az európai elitek egy olyan bürokratikus vízfej létrehozásában érdekeltek, amely a föderatív, demokratikus politika tervezhetetlen fordulatait kiküszöbölve oligopolisztikus vállalatóriásokkal keresi az együttműködést. (Jánisz Varufakisz)²

Egyszer az Eurocsoport valamelyik ülésén ezzel fordult hozzám egy gazdasági miniszter: „Szuverén kis országok számára nem marad hely a globalizálódó világban.” Majd egy példával szemléltette mondanója lényegét: „Izland soha nem lehet teljesen független.” Mindez természetesen üres beszéd. Hiszen ha valaki azt állítja, hogy Izland szuverenitása pusztán illúzió, csak mert nem jelentős politikai hatalom, amellel is érvelhetne, hogy aki nem gazdag és befolyásos, jobban teszi, ha lemond szavazati jogáról. (Jánisz Varufakisz)³

2018 júliusának legvégén, a nyári uborkaszezon kellős közepén a Nemzetközi Valutaalap (IMF) Független Értékelési Irodája (IEO) lesújtó jelentést közölt az IMF 2010 óta folyósított görög mentőcsomagjára vonatkozóan. Az IEO a valutaalap (többek között Ázsiát és Latin-Amerikát is monitorozó) igazgatótanácsának felügyelő szerve, ám a görög válság esetében tömérdek akadályba ütközött munkavégzése során. Egyes kulcsfontosságú dokumentumok hozzáférhetetlennek bizonyultak, bizonyos titokzatos, *ad hoc* módon létrehozott munkacsoportok megbeszéléseiről pedig feljegyzések sem készültek. Ám az IEO munkatársai még így is elegendő bizonyítékot találtak, amely alátámasztotta, hogy az IMF európai tagállamai a valutaalapot (annak irányelveivel szembenelve, a görög és európai adófizetők pénzén) politikai célra használták: jelesül az európai monetáris unió megvédésére. Görögországnak az

¹ Varoufakis, Yanis: *And The Weak Suffer What They Must?* 2016, Vintage, 162. A cím (kérdőjel nélkül) utalás Thuküidésznek *A peloponnészoszi háború* című művére, amelyben egy helyütt az athéni generálisok elmagyarázzák a védtelen melosziaknak, hogy jogokról csak egyenrangú felek között lehet beszélni.

² Varoufakis, i. m. 101.

³ Varoufakis, i. m. 222.

áldozati bárány szerepe jutott, a „segélycsomagok”, a „megszorító, korlátozó intézkedések” csak arra szolgáltak, hogy megmentsék az eurót eredendő hibáinak negatív hatásaitól, s megóvják az észak-európai bankokat mohóságuk és visszaéléseik következményeitől.

Görögország a Goldman Sachs hathatós közreműködésével, az Európai Unió hallgatolagos beleegyezése mellett csak a nemzetgazdasági adatok kozmetikázása révén csatlakozhatott az euróhoz annak megszületésekor. Így azonban 2010-ben az államcsőd közelébe került. Lévén, hogy az euró stabilitását nem szavatolja költségvetési unió, az egyetlen sikerrel kecsegtető lehetőség a válság kezelésére az adósságátütemezés és a pénzeszköz leértékelésének együttes alkalmazása maradt. Ez utóbbi nyilván csak akkor jöhetett szóba, ha Görögország elhagyja az eurózónát. Azonban – mint erre a *Forbes* magazin 2016-os megállapítása rávilágít – „az egyre szorosabbá váló európai integráció célja, az euróhoz társított uniós politika ezt nem tette lehetővé. A kijelölt irányok tükrében nem politikai realitás, hogy bármelyik ország leváltsa az eurót. Mivel a görög fizetőeszközt így leértékelni nem lehetett, az infláció mélypontját követő felívelő szakasz sem alakulhatott ki, vagyis [a görög kormány számára] a piaci finanszírozáshoz való visszatérés esélye elúszott. Mindez azzal is járt, hogy kényszerűségből (vagy nem, mindenesetre ez történt) az adósságot különböző kormányzati, illetve uniós szervezeteknek kellett átvállalni az európai bankokat védendő, melyek jelentős mértékű levonás, marzs mellett kölcsönöztek. Ezen kötvények esetében is komoly értékvesztéssel kellett számolni (a Zettelmeyer, Trebesch és Gulati készítette jelentés⁴ 59 és 65 százalék közé teszi a kötvénytulajdonok veszteségeit). Mindenesetre az adósság nagy része a bankoktól állami pénzüzetekhez került.”⁵

Ambrose Evans-Pritchard a *Daily Telegraph* hasábjain így összegezte, milyen következményekkel is járt a Nemzetközi Valutaalap (IMF), Európai Unió (EU), Európai Központi Bank (ECB) alkotta hárhiedt trojka döntése a görög népre: „Az egyik [IEO] jelentésben az olvasható a görög válságról, hogy az ország döbbenetes, három év alatt a GDP 11 százalékára rugó [nyolc év alatt 26 százalékos – N. P.] megszorítást kellett elszenvedjen. Az öngerjesztő folyamat negatív spirált eredményezett: minél rosszabbra fordult a helyzet, Görögország annál szigorúbb költségvetési intézkedésekre kényszerült. A volt

⁴ Zettelmeyer, Jeromin, Christoph Trebesch and MituGulati: *Working Paper WP13-8: The Greek Debt Restructuring: An Autopsy*. Peterson Institute for International Economics, 2013. augusztus. Ez a rendkívül alapos, árnyalt elemzés annak ellenére, hogy eltérő szempontok, hangsúlyok köré épül, nem adja Varufakisz következtetéseinek cáfolatát. „Kimutattuk” – fogalmaz a jelentés – „hogy a 2012. decemberi kivásárlás adósságkönnyítést jelentett a görög állam számára, bár annak hivatalos bejelentése jelentős méretű emelkedést eredményezett a kötvényárakban.” Majd ezt olvassuk: „A februári javaslat abban tért el markánsan a (soha életbe nem lépett) júliusitól, hogy kizárta az ECB kötvénytulajdonlási gyakorlatát (amely addig 16,3%-os, 42,7 milliárd eurós kötvényállományával a legnagyobbnak számított), a nemzeti Központi Bankkal (13,5 milliárd euró értékben 5%-nyi kötvény tulajdonosa addig), valamint az Európai Befektetési Bankkal (EIB, 315 millió euró) együtt.” Ez a két megállapítás Varufakisz érvelésében is központi szerepet kap.

⁵ Worstall, Tim: *The IMF's Disastrous Response To Greece: Giving In To Political Pressure*. *Forbes*, 2016. július 29.

pénzügyminiszter, Jánisz Varufakis »gazdasági élveboncolásnak« nevezte mindezt. Eleve kudarcra ítéltetett a kísérlet, hogy a belső deflációt 20-ról 30 százalékra tornásszák fel a fizetések jelentős csökkentése révén, hiszen ez automatikusan a gazdaság zsugorodását és vele a hiányállomány növekedését vonta maga után. »Az árak versenyképességének visszanyerésére tett erőfeszítés szöges ellentétben állt azzal a céllal, hogy az államháztartás hiányát a nominális GDP arányához közelítsék«) – írja a jelentés.

„A mentőcsomag árát igazságtalan módon a görög állampolgároknak kellett megfizetniük, azoknak, akik a legkevésbé voltak képesek elviselni egy ekkora terhet. Valójában soha senki nem ismerte el nyíltan, hogy az IMF–EU–ECB alkotta trojka valós célja a monetáris unió megóvása volt [kiemelés tőlem – N. P.]. Ehelyett a görög népet érték folyamatos vádak mindazokért a hibákért, amelyek valójában az uniós politikából voltak eredeztethetők. Ezt a méltánytalan eljárást – mely oly sok keserűség forrása lett Görögországban – elsőként ismerte fel a jelentés.”⁶

A *Forbes* pedig egyenesen kíméletlen őszinteséggel fogalmaz: „[...] Adóságelengedésről vagy -csökkentésről (az EU/ECB kölcsönök esetében) politikai okokból szó sem lehetett, mivel [...] az európai politikusok nem ismerhették el saját szavazóik előtt, hogy egy-kétszázmilliárd eurót pazaroltak el az európai gondolat megvalósítása érdekében. Amint kiderül, mennyibe kerül az álmok hajszolása, az emberek rendszerint hamar kiábrándulnak, ilyesmiről pedig szó sem lehetett.”

Így most már hivatalosan is tudható, hogy az Európai Unió egyes tagállamok teljes lakosságát hajlandó feláldozni hiú politikai ábrándjainak oltárán. A görög válságra a gyakorlat próbáját már kiállt megoldás kínálkozott, mégis mellőzték egy olyan ideológia érdekében, amely ellentétes volt a görög nemzetállam alapvető érdekeivel. Eleve etikátlan bankárok okozták a világméretű gazdasági válságot, s ismét kétes hitelű bankárok és álságos politikusok léptek fondorlatos szövetségre, hogy hozzá nem értésük és visszaéléseik súlyos következményeit ne az elkövetőknek, hanem áldozataiknak kelljen elszenvedni.

Senki következetesebben és kitartóbban nem küzdött azért, hogy felfedje e skandalum valós okait, mint a korábbi görög pénzügyminiszter, Jánisz Varufakis. A trojkával folytatott tárgyalásairól készített beszámolója, a *Felnőttek a teremben* (*Adults in the Room*) című könyve különösen tisztán látatja a háttérben zajló eseményeket. Bár Varufakisz távolról sem meggyőződéses euroszeptikus (a brit referendum alkalmával például a maradás mellett kampányolt), a globális tőke, az óriásvállalatok, illetve a neoliberais kormányok rendíthetetlen kritikusaként ismerjük. Hiszen ez utóbbiak érdekeiktől hajtva nemzeti és (az EU esetében) nemzetközi szinten is gyengítik a nemzetállamok hatalmát, melyek polgárai így önös politikai érdekek kiszolgáltatottjaivá válnak. Amint Varufakisz könyvében olvassuk: „Az úgynevezett liberálisok kézzel-lábbal tiltakoznak a populista jobboldal álhírei ellen, mi-

⁶ Evans-Pritchard, Ambrose, *Daily Telegraph*, 2018. július 29.

közben érdemes volna visszaemlékezniük, hogy 2005-ben ők maguk indítottak kíméletlen hazugsághadjáratot, követtek el karaktergyilkosságokat egy Európa-párti, kis ország demokratikusan megválasztott kormánya ellen itt, az öreg kontinensen.”⁷ A szerző világossá teszi, hogy ez a hozzáállás nemcsak EU-ellenes érzelmeket kelt, de egyenesen a liberálisok által annyira rettegett „populizmushoz” vezet. Miközben Vlagyimir Putyin, jegyzi meg Varufakiszt, elégedetten dörzsölheti tenyerét.

Jánisz Varufakis, A Nemzetközi Színtér Hazafias Fenegyereke

Jánisz Varufakis szokatlan jelenségként tűnt fel a nemzetközi politikai színtéren, amikor a radikális baloldali tömörülés, a Sziriza párt jelöltjeként (de nem tagjaként) mint független gazdasági szakértő 2015 januárjában Görögország pénzügyminisztere lett. Mind a vele készült interjúk, mind az általa írt cikkek-tanulmányok a kezdetektől világossá tették, hogy saját útját járja. Arra, hogy nemzetközi dimenzióban gondolkodik, azon kijelentéseiből következtethetett a közvélemény, amelyek mindannyiszor a globális világrend viszonylatában kialakítandó gazdasági egyensúly és stabilitás fontosságát hangsúlyozták.⁸ Ám a görög hazafi azonmód felkeltette a választási legitimitással nem rendelkező hivatalnokok és kétszínű európai gazdasági miniszterek, vezetők gyanakvását, akik közösen dönthettek Görögország jövőjéről. Különösen az okozott kényelmetlenséget számukra, hogy Varufakis a gazdaság elméleti és gyakorlati területein tájékozott debattőrként mindannyiszor sikeresen vette rá vitapartnereit álláspontjuk megváltoztatására. (Természetesen ugyanezen döntéshozók a következő hivatalos ülésen zavartalanul folytatták ott, ahol korábban abbahagyták.) Az ellene csatasorba álló erők szerencsétlenségére Varufakis részletes feljegyzést vezetett a trojkával történt megbeszéléseiről. Ezek a dokumentumok komoly kétségeket ébresztenek az uniós terjeszkedés racionálisan gondolkodó híveiben, de feltehetően nem tántorítanak el az Európai Unió gondolatát hitvallásként felvállaló fanatikus rajongókat. (Ugyanakkor marad a kérdés: vajon létezik-e vallás eretnekek nélkül?)

A *Hitelország* című fejezetben Varufakis sommás összefoglalóját adja, miként vette kezdetét a görögök szenvedéstörténete. A francia és német bankok Görögországnak felelőtlen mértékben folyósított hitelei potenciális gazdasági fenyegetést jelentettek többek között Portugália, Spanyolország és Olaszország számára is. 2008-ban, nem sokkal azután, hogy Angela Merkel beszédében pellengérré állította az angolszász érdekkörök tékozló bankárait – akiknek szerinte inkább a beosztással élő sváb háziasszonyok példáját kellene

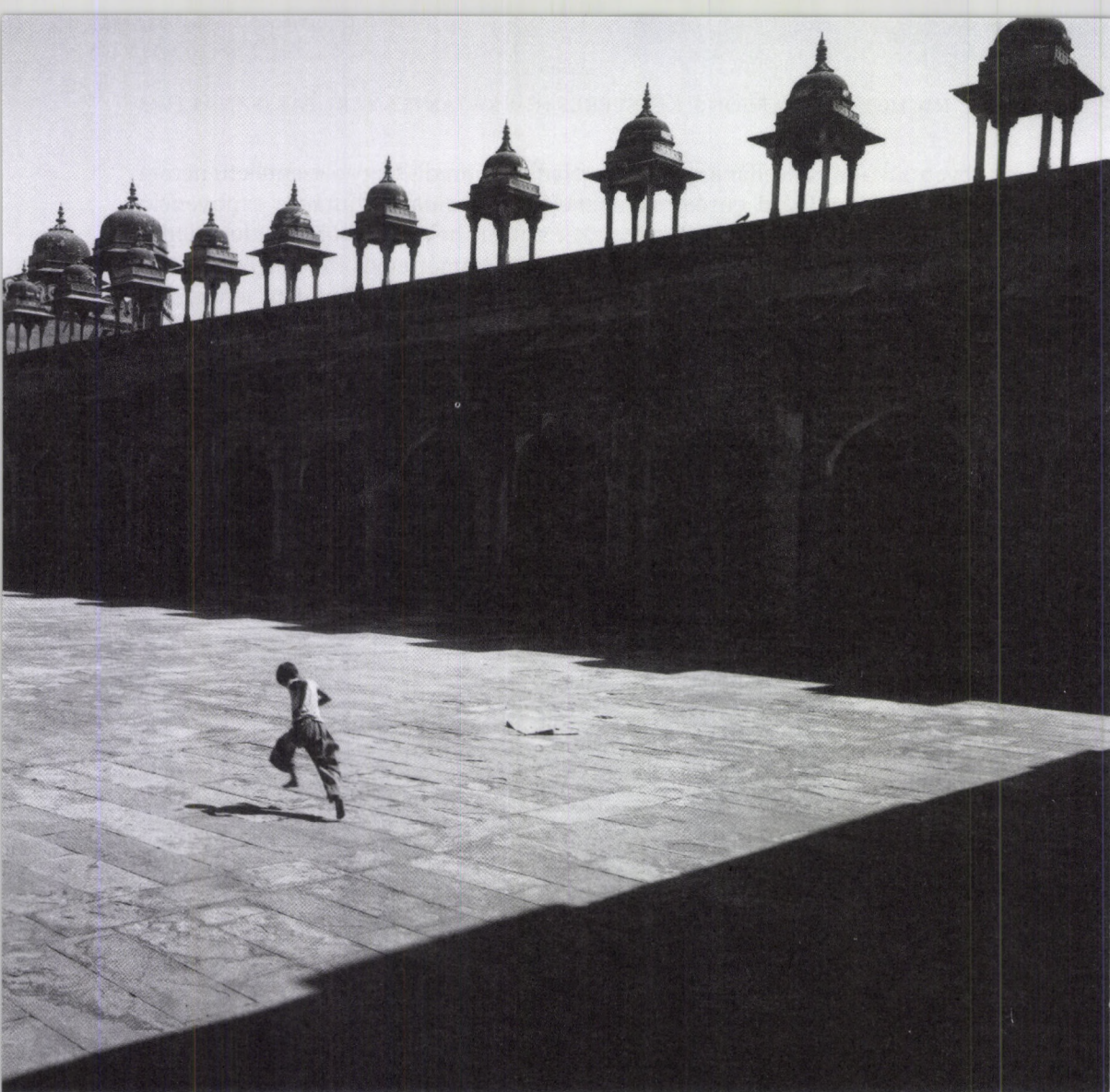
⁷ Varoufakis, Yanis: *Adults in the Room: My Battle with Europe's Deep Establishment*. The Bodley Head, 2017, 2.

⁸ Az 1944-es Bretton Woods-i rendszer összeomlását követő gazdasági válság globális aspektusairól kitűnően ír itt: *The Global Minotaur: America, Europe and the Future of the Global Economy*. ZedBooks, 2011, New Edition with an Introduction by Paul Mason, 2015.

követniük –, a kancellár asszony váratlanul ráébredt, hogy a szentéletű német bankok 406 milliárd eurós tőkeinjekcióra szorulnak. Miután a szubvenció épp csak kimentette a pénzügyeket szorult helyzetükből, haladéktalanul ismét hasonló mértékű segítségre szorultak. Immár egytrillió euró volt a tét. A francia és német vezetők belátták, politikailag elfogadhatatlan lenne arra kérni az adófizetőket, hogy finanszírozzák a népszerűtlen, telhetetlen bankok veszteségeit, ugyanakkor tartottak az esetleges görög államcsődöt követő dominóhatástól is. Jobb híján úgy döntöttek, hogy a bankok megsegítését Görögország megmentéseként találják a nyilvánosság előtt (cinikus módon szolidaritásukról biztosítva a görögöket). Közvetlen EU-s beavatkozás azonban nem jöhetett szóba, mivel az alapító okirat eurózónára vonatkozó egyik záradéka ezt kizárta. Így a mentőcsomag kétoldalú kölcsönszerződések keretében jöhetett csak létre. A kölcsön utalását elsősorban európai országok vállalták magukra, gazdasági kapacitásuk függvényében. Miután az összegek megérkeztek Görögországba, *Athén azok döntő részét továbbutalta a francia és német bankoknak*. Varufakis ezen a ponton szárazan megjegyzi, hogy minden Athénnek juttatott 1000 euróból 270 érkezett Németországból, 200 Franciaországból, míg a fennmaradó 530 eurót kicsi és szegény országok folyósították. „A görög mentőcsomag igazi szépségét – legalábbis a németek és franciák számára – éppen ez jelentette. A kölcsön terhének nagyobb részét olyan, a görögöknél is szegényebb országok viselték, mint Portugália és Szlovákia.”⁹ S ha mindez még nem lett volna elég, az EU még az IMF-et is bevonta a folyamatba. Tette ezt annak ellenére, hogy a monetáris alapnak még azon saját alapvető szabályával is szembe kellett mennie, miszerint csődbe került országnak csak a korábban utalt kölcsönök átstrukturálásával (értsd: a bankoknál felhalmozódott adósságok csökkentése után) folyósíthat.

Az adósságcsökkentés problémája a legfájóbb pont ebben a kegyetlenül igazságtalan történetben. Varufakis szerint az első „csomag” lehetővé tette a német és francia bankok számára, hogy a görög államadóssággal szembeni kitettségüket 102 milliárd euróról 2012 márciusáig 795 millió euróra mérsékeljék. Ugyanennek az évnek decemberére a francia pénzügyek teljes egészében megszabadultak görög államkötvényeiktől. Nem meglepő módon mindez a legkevésbé a görög gazdaság számára jelentett segítséget, ami további zuhanás után egy második „mentőcsomagra” szorult 2012-ben. Ekkor a trojka egy száznyolcvan fokos fordulattal megváltoztatta korábbi sziklaszilárd, a „kölcsönök átstrukturálását” ellenző álláspontját, és elengedett 100 milliárd eurónyi görög tartozást, ugyanakkor az adósságcsökkentéshez 130 milliárd eurós kölcsönt társított. Varufakis hangsúlyozza, hogy ennek az összegnek csupán töredéke jutott el a görögökhöz. „Nagy része [...] a görög bankárokhoz került (bőséges ellentételezésül azért, amit az államkötvényekben felhalmozott adósság csökkentésén vesztek), másrészt a magánhitelezők is részesedtek belőle (hogy ezzel motiválják őket az adósságcsökkentés elfogadására), a maradék összeg pedig jelentős arányban az EU-s és IMF által

⁹ *Adults in the Room*, 27.

LUCIEN HERVÉ: Fatehpur Sikri, India, 1961
(© Lucien Hervé jogörököse, Párizs)

juttatott első segélycsomag adósságszolgálatára ment el.”¹⁰ Amikorra elkerülhetetlenül szükségessé vált egy harmadik segélycsomag is, már Varoufakis volt a pénzügyminiszter, aki többek között elrendelte a korábbi átstrukturálások látszatintézkedéseinek lezárását. Mint mondotta, ezek pusztán arra voltak jók, hogy „az Európai Központi Banktól felvett kölcsönökből fizessék az EKB-t, hogy az visszaválthassa ezeket (a görög) államkötvényeket, miközben látszólag nem végez ilyen tevékenységet.”¹¹

¹⁰ Varoufakis, i. m. 46.

¹¹ Varoufakis, i. m. 114.

Varufakisz makacs fellépése jelentette az első alkalmat, amikor a trojka manipulatív műveletei határozott ellenállásba ütköztek, s ez patthelyzetet eredményezett. Mario Draghi, az EKB elnöke azzal fenyegetett, hogy visszavonja a mentesítés lehetőségét (ami addig lehetővé tette a Központi Bank számára a görög bankok bővli pénzügyi biztosítékainak elfogadását készpénz ellenében). Ezzel a lépéssel gyakorlatilag ellehetetlenítette volna a görög bankok működését. Varufakisz válaszlépésként belengette, hogy elrendeli az EKB Értékpapír-Piaci Programja (SMP) keretében vásárolt görög államkötvények nagyarányú leértékelését. (Erre már csak azért is lehetősége volt, mert a kötvények a görög törvények hatálya alá tartoztak.) Sajnálatos módon a kormány számos tagja kevésbé volt eltökélt, mint Varufakisz, aki utóvédharcok után végül lemondott. Így – Varufakisz szavaival – Görögország újabb három évig kényszerült „kínzenvedésre” abban a bankárbarát környezetben, ami leginkább „bank-árokharcként” jellemezhető.

Visszatekintés

2018. augusztus végén a liberális média világgá kürtölte, hogy nyolc hosszú esztendő után a görög válság véget ért. A BBC világhíradója az EU-s forgatókönyvnek megfelelően tálalta a hírt, míg a CNN túlbuzgó gazdasági riportere, Richard Quest pimaszságában odáig ment, hogy a görög állam hitelezőinek példátlan „nagylelkűségéről” tájékoztatott. E bejelentés után a műsor moderátora interjút ígért Jánisz Varufakisszal, hogy szakértői minőségében mondhassa el, szerinte „minden maradt a régiben”. Ám az új, EU-párti CNN szerkesztői az utolsó pillanatban meggondolhatták magukat, mert Varufakisz végül nem került képernyőre: annál inkább Georgiosz Papandreu. Az egykori miniszterelnök üres szólamai mellett ráadásul még Papakonsztantinu fejtegetései is teret kaptak. (A volt szociáldemokrata gazdasági miniszter három közeli rokonának a neve is lekerült az adóelkerülésben érintett dúsgazdag görögök listájáról, amit az IMF svájci számlák alapján állított össze, mielőtt meggondolatlanul átadta volna a görög kormánynak. A tárgyaláson Papakonsztantinu azzal védekezett, hogy politikai támadás áldozata lett – a pendrive veszélyes fegyver. Végül csak vétségért ítélték el.)

Az Unió politikai közössége, s vele a béklyóba vert görög kormány egyhangúan ünnepelte a görög adósrabszolgaság remélt végét. Németország szocialista pénzügyminisztere is csatlakozott a fals kórusához, és már-már meghatottan sorolta hazája politikájának nagyszerű eredményeit. Így említést tett Görögország 320 milliárdos adósságterhéről. Ezen összeg a görög GDP 180 százalékát tette ki, ami 2010 óta 26 százalékkal zuhant. (Arra is kitért, hogy a weimari köztársaság „születésekor hasonló – a GDP 175 százalékára rúgó – adósságot nyögött”). Az elmondottakból akár arra is lehetne következtetni, hogy ez a tény tiszteletet ébresztett a német partnerben.¹² Felsorolásra

¹² Vö. Hawes, James: *The Shortest History of Germany*. Old Street Publishing Ltd., 2018, 154.

került a 20 százalékos munkanélküliség, azon belül a fiatal pályakezdők 46 százalékos aránya is. Megannyi ok az ünnepi vigasságra!

Végül a *Financial Times* vállalta a felelősséget, hogy bátran átugorva saját EU-párti árnyékát, a tényekről is szót ejtsen. A periodika kiemelte, hogy Görögország „akut problémái krónikussá váltak”, miközben „az eurózóna többi gazdasága elszigetelte magát a begyűrűző hatásoktól”. Még ha „fájdalmas volt is, a költségvetés deficitjét jelentős mértékben sikerült mérsékelni, ugyanakkor az alapp probléma mit sem változott. A görög egy szerény mértékű adóbevételeket produkáló, kis hatékonyságú gazdaság, amely a valutaunió fogságában versenyképtelenné teszi saját vállalatait”. Néhány nappal később a szerkesztői kolumnában arról lehetett olvasni, hogy „[az EKB] politikai értelemben rendkívül kényes helyzetbe került, amikor egy uniós tagállam költségvetésébe, sőt, a gazdaság szerkezetét érintő döntéseibe avatkozott”.¹³ Való igaz! Ugyanitt a szerkesztő kifejti, hogy Görögország továbbra is hatalmas méretű adósságállománnyal küszködik, amely nagy részben épp a segélycsomagoknak köszönhetően halmozódott fel. Bár ennek mértékét „kedvezményes kamatozással” sikerült valamelyest csökkenteni, ezzel Görögország csak tovább görgeti maga előtt a problémát. Ugyanis nyolc évvel a válság kirobbanása után a görög gazdaság még mindig a hitelezők markában van, akik további költségvetési terheket rónak rá. Ezek visszafizetését még az IMF is életszerűtlennek tartja. Mindez eszünkbe juttatja Varufakisz metsző kritikával megírt elemzését a *Gyengék csak azt kapják, amit érdemelnek? (And the Weak Suffer What They Must?)* című kitűnő könyvéből. Itt részletesen az olvasó elé tárja 2015-ös lemondásának körülményeit. Ekkor vált számára végképp világossá, hogy „Görögország az adósok börtönében ragadt [...], miközben az Európai Unió sokadjára is eljártssa, hogy megoldott egy válságot, bár valójában csak újabb adósságot zúdít egy feneketlen kútba, tetézve a korábbi, megfizethetetlen kölcsönöket”.¹⁴

Varufakisz nem egyedülként vállalta fel a „gazdasági élveboncolás” elleni bátor, következetes kiállás kockázatát. A konzervatív Norman Lamont, volt brit pénzügyminiszter olyan szövetségesnek bizonyult, aki akkor is hangsúlyozta a fizetőeszközök leértékelésének életmentő hatását, ha mindebből számára politikai károk keletkeztek. Komoly támogatást jelentett Bill Black fellépése is. Mint emlékeztet, az amerikai gazdasági szakember pontos látletét adta a 2008-as államokbeli válságnak, amikor trükkös, „bóvli kölcsönök” Ponzi-sémára épülő piramisjátékaról beszélt az összeomlás kapcsán. Black köztörvényes bűnnek nevezte, hogy ezek a pénzügyi termékek a legmagasabb minőségi besorolást kaphatták a manipulációt fedező bankoktól. „A Varufakisz képviselte nézet, miszerint a megszorító intézkedések bevezetése a lehető legpusztítóbb válasz a gazdasági világválság kihívásaira, általánosan elfogadott gazdasági körökben” – írja egy helyütt. „Bár Varufakisz baloldali elkötelezettségű, álláspontja olyan belátásokból táplálkozik, amelyeket so-

¹³ *Financial Times*, Editorials, 2018. augusztus 21. és 24.

¹⁴ Varoufakis, Yanis: *And The Weak Suffer What They Must?* Vintage, 2017, x.

kan [a baloldalon] ellentmondásosnak tekintenének.” A trojka ezzel szemben „nívótlan gazdasági szakértelmével egyszerűen érzéketlennek mutatkozik mindarra az emberi szenvedésre, amit hibás döntéseivel okoz a perifériára szorult, gúnyolt és megvetett munkásoknak”.¹⁵ Ugyanez a bírálóat fogalmazódik meg az IEO részéről is, amikor a trojkát azzal vádolja, hogy annak az eurózónára vonatkozó politikája csakis a „csordaszellemnek”, valamint a meggyőzés manipulatív eszközeinek volt köszönhető.

Tagadhatatlan, hogy Varufakis könyve saját személyének, valamint kormányzati ténykedésének védelmében íródott, ugyanakkor elgondolkodtató, hogy észrevételeit, ellenérzéseit számos, a területen tájékozott szakember osztja. Ezek a források határozottan állítják, nem lehet a volt pénzügyminisztert sértett baloldali politikusként leírni, márpedig a simulékony brüsszeli propagandagárda szolgalelkű szövetségeseivel karöltve éppen ezt sulykolja a nyugati sajtó hasábjain. A pártideológiának nincs lényegi köze olyan eseményláncához, amely nem másról, mint a globális hatalommal való kíméletlen visszaélésről szól. A görögök kálváriája látni engedi (azok számára, akiknek szeme van rá), hogy az európai szuperállamot megálmódóktól mire számíthatunk a jövőben. A brexit-tárgyalások eddigi menete is remekül példázza nemcsak az EU referendumokkal kapcsolatos ellenérzéseit, de azt a hajthatatlan eltökéltséget is, amivel az Unió bosszút áll minden olyan országon, amely a brüsszeli maffia kegyeiből kiesve megpróbál visszaszerezni valamit nemzeti függetlenségéből.

Varufakis „csapongó marxistaként” határozza meg magát, aminek okán a magamfajta konzervatív gondolkodó inkább csak kétszeres, mint háromszoros hurrával üdvözli bátor kiállásáért. De nem szabad megfelelni arról, hogy a görögöket sújtó katasztrófális mentőcsomagok idején megalkuvást nem ismerve állt a jó oldalra, szembesítette a hatalmat az igazsággal. Mindvégig azon volt, hogy megóvja honfitársait a trojka brutalitásától, hogy leleplezze a lelkiismeretlen hivatalnokok és politikusok szégyenteljes trükkjeit. Tartása, integritása méltán váltott ki elismerést az egyszerű görög polgárokból, akiknek elégük lett választott vezetőik nepotizmusából, a klientúraépítésből, a „ρουσφετι” fogságában rogyadozó gazdasági lejtmenet negatív következményeiből. Varufakis talán túlságosan is elnéző, amikor nem emeli ki, hogy ennek a helyzetnek a kialakulásához hosszú távon jelentős mértékben maguk a görögök is hozzájárultak. (Ha a pénz közvetlenül a zsebbe vándorol, az adózásnak csakis valamilyen ellentételezés reményében van értelme.) A könyv különös és kiemelendő érdeme mégis az, hogy nyíltan érvel az elesettek és mellőzöttek érdekében.

Végezetül hangsúlyozandó, hogy bár elkötelezett az európai értékek mellett, a volt pénzügyminiszter pontosan látja azt az irányvonalat, amit az uniós projekt követ. Ez pedig nem más, mint hogy Németország gazdasági és politikai hegemoniája következtében egyre inkább erőre kap a demokratikus érté-

¹⁵ Idézi: Varoufakis, i. m. 256–7.

keket lábbal tipró, autoriter bürokrácia hatalma. (A sajtóban lassan tényként kezelik, hogy Angela Merkel tervei szerint az Európai Bizottság következő elnökét Németország adja majd.) Varufakisz hősies bukásának üzenete azonban eljutott Görögország határain kívülre is, ami a volt pénzügyminisztert valósággal „sztárközgazdásszá” avatta a nemzetközi színtéren. Varufakisz megpróbálta letépni a hazáját fogva tartó adósbörtön béklyóit, a láncok csörgeése pedig elhallatszott a nyugati világ legtávolabbi sarkaiba is.

Az „európai uniós projekt”

Az EU jelenleg csak rossz és még rosszabb közül választhat, de önmagát lavírozta bele ebbe a helyzetbe. Sokadszor kényszerül arra, hogy saját szabályait áthágvá valósíthatja meg politikai céljait. Természetesen ez a legkisebb mértékben sem zavarja az Unió két vezető államát, hiszen Németország és Franciaország elsőként bújtak ki a maastrichti kritériumok alól – természetesen minden további következmény nélkül. Amikor pedig elkerülhetetlenül bekövetkezett a gazdasági válság, az EU minden elképzelhető eszközt bevetett, hogy a törvényesség látszatának fenntartása mellett olyan lépéseket is megtehessen, amik technikai értelemben tiltottnak számítottak. Ezt a célt szolgálták az olyan hangzatos névre keresztelt intézmények, mint az Értékpapír-Piaci Program (SMP), Hosszabb Lejáratú Refinanszírozás Program (LTRO), a Monetáris Adásvételi Tranzakciók (OMT), valamint az Európai Pénzügyi Stabilitási Eszköz (EFSF). Ez a felsorolás még csak nem is tartalmazza az amerikai rokonok olyan kóros közgazdaságtani eltévelyedéseit, mint például a Költség-hatékony Piac Hipotézise (EMH), az Ésszerűen Elvárható Hipotézise (RBCT), illetve a Valós Gazdasági Ciklusok Elmélete (RBCT). Ezeknek a betűszóknak többsége első pillantásra leginkább gyanús szexuális viselkedésminták jelölésére szolgál, bár a Központi Bank azzal a céllal hozta létre intézményeit, hogy a gazdasági kihívásokkal küszködő európai országok államkötvényeit az eurózónára vonatkozó szabályok megkerülésével vásárolhassa fel. Az európai bankok „népkonyhájaként” csúfolt Európai Központi Bankról Philip Coggan találóan jegyzi meg, hogy „leginkább egy olyan masszív alkoholista-ra emlékeztet, aki sziklaszilárd elhatározással örökre le kívánja tenni az italt. Az első nap csak egy kis sherry csúszik le, hogy aztán bőséges mennyiségű, rendszeres skót whisky bevitele után az illető rövidesen ismét ájultan találja magát egy köztéri padon, közben egy üveg sósborszesszel.”¹⁶

A számtalan trükknek, mint Varufakisz rámutat, egyetlen célja, hogy erősítse a látszatot, miszerint létezik technokrata megoldás lényegi, politikai problémákra. „Aki egy pillanatra is elhiszi, hogy politikailag semleges módon, tisztán szakmai szempontoktól vezérelve kerülnek óriási pénzüsszegek egyik államtól a másikhoz, azt a legsúlyosabb téveszmék vezérlik” – jelenti ki Varufakisz. „A politikai érdektől mentes pénz délibábja vezetett el a két

¹⁶ Coggan, Philip: *The Last Vote. The Threats to Western Democracy*. Penguin Books, 2014, 186–189.

világháború közti időszakban az aranystandard kialakításához. Ennek a primitív monetáris rendszernek az összeomlása egyik kiváltó oka volt a nácik előretörésének, aminek tragikus következményeit a mai napig mindannyian szenvedjük." Ezen a ponton Varufakisz Margaret Thatcher „lényeglátó észrevételét” idézi, miszerint: „a pénzellátás és a kamatlábak meghatározása fölötti ellenőrzés alapvetően politikai tevékenység. Amennyiben kikerülne a demokratikus parlamentarizmus biztosította hatáskörök alól, az a meglévő rendet óhatatlanul is az autoriter államszerkezetek szintjére züllesztí le.”¹⁷ Talán mégis kijár Varufakisznak a háromszoros hurrá.

Fordította: Hegyi Pál

(A tanulmány először a *Hungarian Review* 2018. szeptemberi számában jelent meg.)

¹⁷ Varoufakis, i. m. 97.